

صدرالدین محمدالشرازی
ملاصدرا

(۱۰۵۰ - ۹۷۹ هـ.ق)

الاشراق

(حدّاول)

سهروردی، باشرح طب الدین شیرازی

منطق

تصحیح تحقیق و مقّده
دکتر نجفعلی حسینی

زیر نظر
آیت الله سید محمد خامنه‌ای

سرشناسه: قطب‌الدین شیرازی، محمود بن مسعود، ۶۳۴ - ۷۱۰ ق. عنوان قرآنی: حکمة الاشراق. شرح
عنوان و نام پدیدآور: حکمة الاشراق: منطق/ سهروردی؛ با شرح قطب‌الدین شیرازی؛ صدرالدین محمد
الشیرازی ملاحظه (۹۷۹-۱۰۵۰ هـ.ق)؛ زیر نظر سید محمد خامنه‌ای؛ تصحیح، تحقیق و مقدمه نجفقلی حبیبی.
مشخصات نشر: تهران: بنیاد حکمت اسلامی صدرا، ۱۳۹۲.
شابک: دوره: ۳-55-978-600-5101-56-0؛ ج ۱: 0-56-978-600-5101-56-0؛ شومیز: ۱۵۶۰۰۰ ریال،
گالینگور: ۱۸۴۰۰۰ ریال؛ ج ۲: 7-57-978-600-5101-56-0؛ شومیز: ۱۴۸۰۰۰ ریال، گالینگور: ۱۷۵۰۰۰ ریال.
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.
یادداشت: تصحیح، تحقیق، جلد دوم توسط حسین ضیایی تربیتی انجام شده است.
یادداشت: ج ۲ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیا)
موضوع: سهروردی، یحیی بن جیش، ۵۸۷-۹۵۴ هـ.ق. حکمة الاشراق -- نقد و تفسیر / موضوع: فلسفه اسلامی
موضوع: اشراقیان / شناسه افزوده: صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹-۱۰۵۰ ق.
شناسه افزوده: خامنه‌ای سید محمد، ۱۳۱۶- ناظر.
شناسه افزوده: حبیبی، نجفقلی، ۱۳۱۶- تصحیح، مقدمه‌نویس / شناسه افزوده: ضیایی، حسین، ۱۳۲۳- مصحح
شناسه افزوده: سهروردی، یحیی بن جیش، ۵۸۷-۹۵۴ هـ.ق. حکمة الاشراق. شرح
شناسه افزوده: بنیاد حکمت اسلامی صدرا. رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۴ش ۶/۱۶۶ BBRV
رده‌بندی دیویی: ۱۸۹/۱ شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۳۰۸۸۶

حکمة الاشراق (جلد اول)

سهروردی، با شرح قطب‌الدین شیرازی. (۱) منطق

صدرالدین محمد شیرازی (ملاحظه)

تصحیح، تحقیق و مقدمه: دکتر نجفقلی حبیبی، زیر نظر آیت‌الله سید محمد خامنه‌ای

ویراستار: دکتر مقصود محمدی

چاپ اول، بهار ۱۳۹۲، ۲۰۰۰ نسخه

قیمت شومیز: ۱۵۶۰۰ تومان، گالینگور: ۱۸۴۰۰ تومان

نشانی: تهران، بزرگراه رسالت، روبروی ضلع شمالی مصلای بزرگ تهران،
مجمع امام خمینی (ره)، ساختمان ۱۲، انتشارات بنیاد حکمت اسلامی صدرا
صندوق پستی: ۱۵۸۷۵/۶۹۱۹، تلفن: ۸۸۷۳۴۶۸۶-۹ و ۸۸۱۵۳۵۹۴ و دورنگار: ۸۸۴۹۳۸۰۳

کلیه حقوق متعلق به بنیاد حکمت اسلامی صدرا است.

ISBN: 978-600-5101-56-0 (Vol.1)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۰۱-۵۶-۰ (جلد ۱)

ISBN: 978-600-5101-55-3 (SET)

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۰۱-۵۵-۳ (دوره)

بسم الله الحکیم العلیم

الحمد لله الذي خلق الخلق بقدرته الفائقة، ودبر الأمر بحكمته
المتعالية، وأثار العقول بشواهد الربوبية، وعنده مفاتيح الغيب
لا يعلمها الا هو، وخير الصلاة والسلام وأفضل التحيات على سيد
الأنبياء وعلية الحكماء محمد المصطفى ﷺ وعلى أهل بيته
المعصومين وصحبه الصالحين وارثي الحكمة العرشية ومُشاهد
المظاهر الإلهية.

از دیرباز، سرزمین ایران گاهواره تمدن و فلسفه و علم و حکمت بود که ظهور و طلوع آیین
مقدس اسلام و تعالیم آزادیبخش و آزاده پرور آن به این تمدن بالنده بشری چهره بهتر و جمال
بیشتر بخشید و در فروغ آن، درخت کهنسال حکمت و دانش برگ و بار تازه یافت و میوه
حیاتبخش و سعادتساز خود را به همه جهانیان ارزانی داشت.
تاریخ تمدن بشری گواهی می‌دهد که همواره رشد و توسعه علمی و فرهنگی و پویایی و
شکوفایی فلسفه و علم و هنر و درخشش استعدادها همراه و در سایه آزادی و از برکات استقلال
بوده است؛ از «یترو پدیده» بینظیر تاریخ معاصر، یعنی انقلاب پرشکوه و کبیر اسلامی ایران، که
آزادی و آزادگی را به این ملت باز گردانید و افتخار استقلال و سرافرازی را نصیب این ملت کرد،
همزمان، به رشد و حرکت علمی و توسعه فرهنگی نیز یاری بسیار نمود. بدین لحاظ است که
همایشهای پژوهشی فراوانی در این مدت برپا گردید و زمینه‌های مساعدی برای تحقیقات علمی و
فلسفی و تصحیح و تهذیب و معرفی میراث‌های کهن فرهنگی و تألیف کتب و ارائه مقالات تحقیقی
فراهم آمد.

یکی دیگر از عوامل مؤثر این شکوفایی و حرکت پرشتاب فلسفه و علم در ایران، شخصیت بيمثال بنیانگذار فقید جمهوری اسلامی ایران، حضرت آیت الله العظمی امام خمینی (ره) بود که حاکمی حکیم و رهبری عارف و فرزانه، و فقیه و حقوقدانی برجسته بشمار می‌رفت؛ و این پدیده، یکبار دیگر اهمیت نقش حکمت و دانش رهبران را در حُسن اداره جامعه به اثبات رساند.

در کنار تحولات اجتماعی گسترده دو دهه گذشته ایران - که سبب فراهم آمدن زمینه تحقیق و نشر دانش و بویژه علوم انسانی شد - کوشش به عمل آمد تا غبار فراموشی از چهره بسیاری از بزرگان حکمت و دانش زنده شود و علما و حکما و عرفا و شعرای بزرگ اسلامی و ایرانی در سایه همایشهایی کوچک یا بزرگ به جامعه ملی و بشری معرفی گردند.

در این میان ضرورت اقتضا داشت که شخصیت بزرگ و بیهمتایی همچون حکیم صدرالدین محمد شیرازی ملقب به «صدر المتألهین» و مشهور به «ملاصدرا» نیز - که فیلسوف، قرآن شناس، مفسر، علامه حدیث شناس و محدث بزرگ اسلامی در قرن دهم و یازدهم هجری است - به جهانیان شناسانده شود و آثار بی‌اند او با کاملترین و بهترین صورت تصحیح و مقدمه نگاری و پاورقی نویسی و ویرایش گردد و با چاپی شایسته در دسترس مشتاقان حکمت و تفسیر و حدیث و معارف اسلامی و بشری قرار گیرد.

* * *

اهداف عالیّه فرهنگی و علمی و فرمان مقام معظم رهبری جمهوری اسلامی ایران، حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای - دام ظلّه - بدین ضرورت جامعه عمل پوشانید و ستادی برای برگزاری همایش جهانی بزرگداشت حکیم نامور، ملاصدرا برپا گردید و گروهی بسیاری با شرکت اساتید حوزه و دانشگاه در رشته‌های فلسفه و منطق و حدیث و تفسیر گرد هم آمدند و در کنار دهها فعالیت سازنده، مانند نشر مجله فلسفی، ارتباط با محافل علمی جهان از راه شبکه‌های رایانه‌ای، انجام امور هنری، فراخوان مقالات در سطح جهان و چاپ و نشر آنها، ترجمه و معرفی کتب آن حکیم به زبانهای مشهور بیگانه و ترجمه آن به زبان فارسی، و بسیاری کارهای ضروری دیگر برای برگزاری باشکوه و اثربخش این همایش، به کار تصحیح انتقادی کتب و رسائل صدر المتألهین نیز اهتمام شد.

امتیازهای تصحیح انتقادی این ستاد در چند عنوان خلاصه می‌شود:

۱. این کار با رعایت اصول تصحیح انتقادی و سازواره‌ای دقیق انجام گردیده است؛ اصولی که آیین نامه آن در همایشی کوچک به وسیله همین ستاد و با شرکت متخصصان و استادان تهیه شد، و می‌توان آن را معیار (استاندارد) تصحیح در کشور شمرد که با وجود کارایی لازم از شیوه‌های غربی نیز پیروی نکرده است.

۲. مایه تصحیح متون در میان صدها جلد نسخه خطی از بهترین و معتبرترین نسخ خطی فراهم گردیده است که برخی بخط خود مؤلف یا بازماندگان او یا با تصحیح و مقابله آنها بوده، و برخی از این نسخ حتی در فهرستهای چاپ شده کتابخانه‌های عمومی هم دیده نشده و از طریق کتابخانه‌های شخصی بدست آمده است. در مرحله بعد، کار نسخه‌شناسی و درجه‌بندی و ارزیابی این نسخ در جلساتی بتوسط کارشناسان فن به انجام رسید.

۳. کوشش شده است روش تصحیح، علامتگذاری، نوع و قلم حروف، کاغذ و قطع و جلد و صحافی تمام کتب و آثار این حکیم هماهنگ و به یک شکل باشد.

به این مرحله بیش از حد معمول تکیه شده است؛ و راجع به خصوصیات ظاهری کتب، مانند قطع و صفحه‌بندی و آرایش و جلد، و نحوه درباره‌گزینش حروف دقت بسیار گردیده، و با نظر کارشناسان امور چاپ و نشر کتاب، مدتی نسبتاً طولانی به عمل آمده تا سرانجام حروف کنونی و سایر مشخصات کتاب حاضر به تصویب و اجرا رسیده است.

۴. ویراستاری یکی از امتیازات دوره معاصر است که این ستاد تلاش کرده است آن را بنحوی شایسته‌ای سازمان دهد و با هماهنگی نزدیک با مصححان محترم به انجام رساند؛ کتب و آثار مذکور پس از انجام تصحیح بتوسط محققان و اساتید حوزه دانشگاه از صافی دو ویراستاری گذشته است، یکی ویرایش ادبی و دیگری علمی؛ که برای هماهنگ شدن روش کار در این زمینه نیز همایشی با شرکت متخصصان تشکیل شد تا بهترین و دقیقترین روشها فراهم و تدوین و تصویب و عملی گردد. البته در موارد معدودی بین ویراستاران و مصححان محترم در گزینش صحیحترین واژه یا عبارت اختلاف نظر وجود داشته که در چنین مواردی نظر مصحح اعمال شده است.

۵. نکته دیگری که در تصحیح و طبع و نشر کتب علمی در ایران تازگی دارد، تکیه بر فارسی بودن مقدمه و پاورقی‌هاست، که نزد تمام ملل دیگر نیز معمولاً ملاک انتخاب زبان مقدمه و

پاورقیها، زبان ملی کشور است نه زبان کتاب، هر چند نویسنده کتاب آن را به غیر زبان ملی خود نوشته باشد. و بدور از تعصبات زبانی و ملی، این یک روش منطقی و قابل قبول بود که در عمل مورد پذیرش قرار گرفت.

جز این نکته که شیوه همگانی ملل بوده است، در بیشتر شیوه‌های تصحیح تلاش شده است که روشهای مورد نظر ابتکاری ما تابع سنن مذهبی و ملی باشد و از تقلید بی‌منطق دیگران پرهیز شود؛ از اینرو شیوه تصحیح و درج پاورقیهای مربوط به نسخه بدلها نیز یک روش مستقل و دور از تقلید است.

۶. تعداد نسخی که پایه تصحیح قرار گرفته‌اند ده نسخه از بهترین و معتبرترینها بوده و ذکر نسخ دیگر ضرورت نداشته است؛ و در صورتی که تعداد نسخ موجود کمتر از ده عدد بوده، به مقدار موجود توجه شده است.

* * *

این ستاد خوشوقت است که می‌تواند با عرضه کتب فلسفی، منطقی، قرآنی و حدیث حکیم عالیقدر صدرالمآلهین شیرازی، وی را به بهترین و کاملترین صورت ممکن و بشکلی بیسابقه به اندیشمندان و محققان جهان و ایران - ضمن معرفی برکات اسلام و خدمات دانشمندان ایرانی به حکمت، علم و تمدن جهان - بشناساند و گامی هر چند کوتاه در این میدان وسیع بردارد؛ و ضمن سپاس از توفیقات ربانی، امیدوار است که این خدمت ناچهارم مرضی خداوند متعال و مقبول حضرت صاحب الأمر (علیه السلام) و پسند اهل نظر باشد - **إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى**.

ستاد برگزاری همایش جهانی

بزرگداشت حکیم صدرالمآلهین (ره)

فهرست مطالب

مقدمه مصحح	پنج تاسی و هشت
(الف) شرح حال مختصری از پدیدآورندگان اثر	۷
(ب) اهمیت این کتاب و معرفی اجمالی آن	۱۶
(ج) گزارش کار تصحیح اثر و ساماندهی آن	۲۷
شرح حکمة الإشراق	۱-۳۷۴
[مقدمه الشارح]	۳-۱۷
[مقدمه المصنف]	۱۸-۴۴
القسم الأول: في ضوابط الفكر	۴۵-۳۷۴
[الرؤوس الثمانية]	۴۷
المقالة الأولى: في المعارف والتعريف	۵۹
الضابط الأول: و هو في دلالة اللفظ على المعنى	۵۹
الضابط الثاني: [في العلم الذي هو مقسم التصور والتصديق]	۶۴
الضابط الثالث: في الماهيات وأجزائها وعوارضها	۷۳
الضابط الرابع: في الفرق بين ما للشيء من ذاته... وبين ما له من غيره...	۷۶
الضابط الخامس: في أنّ الكلي لا يقع في الوجود الخارجي	۷۸
الضابط السادس: في وجه الحاجة إلى المنطق	۸۱
الضابط السابع: في التعريف وشرائطه	۸۴

المقالة الثانية: في الحجج ومبادئها	٩٨
الضابط الأول: في رسم القضية والقياس وأصنافهما	٩٨
الضابط الثاني: في حصر القضايا وإهمالها وإيجابها وسلبها	١٠٨
الضابط الثالث: في جهات القضايا وتحقيق الموجبة الكلية في الجهات	١١٨
الضابط الرابع: في التناقض وحدّه	١٢٨
الضابط الخامس: في العكس	١٣٢
الضابط السادس: في مباحث متعلقة بالقياس وانقسامه إلى الأشكال	١٤٠
الضابط السابع: وهو في مواد الأقيسة البرهانية وغيرها	١٧٢
المقالة الثالثة: في المغالطات وبعض الحكومات	١٩٤
الفصل الأول: في المغالطات	١٩٤
الفصل الثاني: في بعض الضوابط وحلّ الشكوك	٢٢٦
الفصل الثالث: في بعض الحكومات في نكت إشرافية	٢٤٢
فهرستها	٣٧٥ - ٤٠٠
فهرست آیات	٣٧٧
فهرست احاديث و اقوال	٣٧٨
فهرست اشعار	٣٧٩
فهرست نام اشخاص	٣٨٠
فهرست نام گروهها	٣٨١
فهرست نام كتابها	٣٨٢
فهرست اصطلاحات	٣٨٣
فهرست منابع تحقيق	٣٩١